

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ З ПИТАНЬ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Олена Чомахашвілі,
кандидат юридичних наук, доцент, провідний
науковий співробітник відділу промислової власності
НДІ інтелектуальної власності НАПрН України
ID ORCID: 0000-0002-0546-2138

В статті приділено увагу комплексному вивченню поняття та значення правового виховання з питань інтелектуальної власності, особливо соціальної важливості та значенню всієї сфери інтелектуальної власності, що розглядається як правова цінність. Зроблено спробу визначити взаємозв'язок між рівнем і популярністю винахідництва та загальної культури у сфері інтелектуальної власності. Розглянуто етапи та способи отримання знань з питань основ інтелектуальної власності. Проаналізовано проблемні питання щодо необхідних заходів в освітній сфері з питань інтелектуальної власності. Докладно охарактеризовано концепцію заходів виховного характеру, яка спрямована на активізацію осмислення українським суспільством необхідності законного застосування прав інтелектуальної власності. Надано пропозиції щодо збільшення просвітницьких заходів з питань інтелектуальної власності та усвідомлення їх цінності для суспільства.

Ключові слова: правове виховання, правові цінності, право інтелектуальної власності, винахідництво

Актуальність дослідження. Для України є актуальними питаннями підвищення рівня правової культури населення, втілення дієвих методик з правового виховання та поширення знань з правової охорони інтелектуальної власності. Існуюча ситуація стосовно захисту та дотримання прав інтелектуальної власності потребує суспільної уваги. Необхідно підвищувати рівень знань у сфері права загалом та у сфері інтелектуальної власності зокрема.

Можемо постійно спостерігати не надто ефективно застосування механізмів охорони, захисту та дотримання прав інтелектуальної власності; досить високий рівень контрафакції та піратства, у тому числі широке використання неліцензійних комп'ютерних програм; наявність значної кількості випадків недобросовісної конкуренції із залученням прав інтелектуальної власності; не завжди добросовісну подачу

заявок на реєстрацію об'єктів інтелектуальної власності; недостатнє освоєння об'єктів інтелектуальної власності, особливо впровадження винаходів у межах інноваційного процесу; низьку активність ділових кіл щодо залучення наявного в країні потенціалу інтелектуальної власності тощо. Подібну ситуацію професійні кола спостерігають уже достатньо довго, задля зміни вказаної ситуації пропонуємо приділити увагу вивченню питань правового виховання.

Метою статті є вивчення загальної структури правового виховання та окреслення місця права інтелектуальної власності в загальній системі правового виховання; з'ясування суті та значення правового виховання з питань інтелектуальної власності.

Проблемам правового виховання присвячено праці таких правознавців як

В. Андрейцев, Ю. Битяк, В. Головченко, І. Голосніченко, І. Дмитрієнко, О. Долгополов, Ю. Калиновський, Н. Коваленко, Д. Колесніченко, М. Козюбра, О. Косаревська, А. Кутиркін, Т. Кушнірова, З. Легуша, Л. Макаренко, Л. Марченко, М. Матузов, О. Менюк, І. Невважай, В. Оксамитний, І. Осика, Р. Подберезський, О. Пометун, В. Сальников, О. Семітко, А. Скуратівський, В. Стреляєва, Є. Татаринцев, В. Тацій, Ю. Тодика, Н. Удод, В. Черней, І. Яковюк та інші.

Проблеми освіти у сфері охорони інтелектуальної власності вивчали Ю. Капича, Н. Бочарова, Н. Мироненко, О. Орлюк, П. Цибульов, Е. Кохановська, М. Паладій, В. Дюндін, С. Поляков, А. Куртов та інші.

З метою досягнення мети сформулюємо **завдання**: розглянути структуру правового виховання; сформулювати аргументи на користь вивчення сфери інтелектуальної власності та запропонувати заходи задля популяризації інтелектуальної власності та винахідницької діяльності.

Загальноновживаним є поняття «правове виховання», яке з'явилося у ХХ ст., однак право завжди вважалося елементом виховання громадянина. Ще давньогрецький філософ Сократ висунув думку: людина вчиняє погано тому, що не знає, як саме вона має вчиняти. «Оскільки моральне зло йде від незнання, значить, знання — джерело моральної досконалості» [1, 107].

Правове виховання як діяльність має на меті перетворення політико-правових ідей і вимог на особисті переконання громадян та норму їхньої поведінки, розвиток їхньої правової культури і соціально-правової активності, у підсумку — зміцнення політико-правових відносин у суспільстві на основі принципів законності.

Правове виховання як діяльність має троїсту ієрархію цілей: формування системи правових знань (найближча мета); формування правового переконання; формування мотивів і звичок, правомірної, соціально активної поведінки (кінцева мета). Правове виховання покликане сформулювати такі якості у людини: знання місця права в суспільстві, його значення, напрямів і принципів правового регулю-

вання; знання норм та інститутів різних галузей права в межах, необхідних для побутової, навчальної, трудової, суспільної діяльності; навички застосування права в конкретних ситуаціях, комплексні характеристики варіантів вчинків не тільки як правильних чи неправильних, поганих чи хороших, а й законних і незаконних; ставлення до права як високої соціальної цінності, носієм ідеї справедливості; ставлення до правозастосовної практики як до забезпечення життя закону; внутрішня готовність до дотримання правових принципів і конкретних вимог правомірної поведінки; готовність сприяти правомірній поведінці інших осіб. Тому процес правового виховання повинен проходити певні стадії: 1) когнітивну стадію, на якій відбувається ознайомлення індивідів зі здобутками правової культури, з національним законодавством і юридичною діяльністю; 2) емоційну стадію, на якій формується позитивне психологічне ставлення до права і правомірної поведінки; 3) поведінкову стадію, що є корекцією соціальної поведінки за допомогою правових стимулів і правових обмежень [4, 15].

Варто зауважити, що в сучасних умовах правове виховання, яке в концептуальному вигляді є цілеспрямованою і цивілізованою діяльністю державних органів, спрямованою на формування правосвідомості та правової культури, фактично перестало бути діяльністю, яка підлягає державно-правовому регулюванню, тобто за своєю суттю є малокерованою, малоконтрольованою діяльністю, що втрачає головний структуроутворювальний елемент — цілеспрямованість. Результатом цього є розрив між теоретичною базою правового виховання і практичною формою її реалізації, що, у свою чергу, загрожує зведенням правовиховної діяльності, як державної, так і всієї правоохоронної системи, на рівень декларації нормативних актів [2, 110].

Як слушно зауважує професор Г. Клімова, правове виховання є діяльністю, яка має на меті перетворення правових ідей і вимог на особисті переконання громадян і норму їхньої поведінки, розвиток правової

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

культури і соціально-правової активності різних соціальних груп і прошарків українського суспільства [2, 112].

Як зауважує А. Заєць, під формами правового виховання розуміються способи зовнішнього вираження діяльності, за допомогою яких державні органи та громадські організації, посадові особи та громадяни проводять роботу з виховання населення в дусі поваги до законів, суворого їх виконання, сприяють формуванню у громадян правосвідомості, правової культури, прищеплюють їм навички правомірної поведінки та підвищують їх соціально-правову активність.

По-різному класифікуються форми правового виховання. До них відносять правове навчання або освіту, правову пропаганду, залучення громадян до управління державними й громадськими справами, правозастосовну діяльність, якій надається спеціальна виховна спрямованість, правову агітацію. Деякі автори вважають, що формами правового виховання є пропаганда права, правова освіта та просвіта. Кожному такому напрямку правового виховання властиві специфічні форми. Зокрема до специфічних форм правового навчання можна віднести семінари, правову пропаганду (бесіди), юридичну практику населення (участь у судових процесах). Є також загальні форми, властиві кільком з названих напрямів правового виховання, хоча щодо кожного конкретного напрямку вони мають свої особливості.

Як зазначає А. Заєць, правосвідомість потребує систематичного раціонального формування, стимулювання й позитивного соціального розвитку. Саме правове виховання в різних своїх формах виступає системою заходів, спрямованих на інтеграцію у свідомість людей політико-правових ідей, норм і принципів, які є цінностями світової та національної правової культури [3].

На думку І. Шаравари, важливу роль у формуванні правосвідомості будь-якого суспільства, українського зокрема, відіграє система виховання, що спрямована на підготовку майбутнього громадянина як людини правової. Саме громадянин, що до-

тримується правових норм, здатен забезпечити поступальний розвиток демократичної, правової держави. Правове виховання спрямоване на фіксацію у свідомості людини таких настанов, які є своєрідними орієнтирами у повсякденному житті: повага до закону та законності, ставлення до них як до вищих соціальних цінностей, без яких неможливо реалізувати себе цивілізованим шляхом, захистити власні права та свободи; наявність правомірних цілей, планів, намірів у житті, діяльності, вчинках та несприйняття всього протиправного; потреба, бажання, навички поводитися правомірно, керуватися стійкими правовими мотивами; наявність непохитного імунітету до криміногенних спокус; прагнення допомогти правоохоронним органам у розкритті злочину, сприяти реалізації принципу невідворотності покарання; намагання утримати інших громадян від правопорушень і спонукання їх до правомірної поведінки; у підтриманні правопорядку на роботі, за місцем навчання або проживання [4].

Діяльність з навчання і розповсюдження знань у сфері інтелектуальної власності організується та реалізується державою через Національний офіс інтелектуальної власності, Державне підприємство «Український інститут інтелектуальної власності» та Міністерство економіки України згідно з їхніми повноваженнями. Ця діяльність спрямована на активізацію осмислення українським суспільством необхідності законного застосування прав інтелектуальної власності. Саме правильне застосування таких прав забезпечить розвиток економіки, буде достойно стимулювати творчу активність та інноваційний процес на благо всієї країни.

Захист інтелектуальної власності — це ключовий момент у винахідницькій діяльності, оскільки дає можливість компаніям одержувати прибуток від винаходів (нововведень). Право інтелектуальної власності — це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності. Право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інте-

лектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності, зміст яких щодо певних об'єктів права інтелектуальної власності визначається Цивільним кодексом України та іншим законом. Право інтелектуальної власності є непорушним. Ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи обмежений у його здійсненні, крім випадків, передбачених законом. Автор — це фізична особа, творчою працею якої створений твір. Винахідник — людина, інтелектуальною, творчою діяльністю якої створено винахід. Як автором, так і винахідником може бути фізична особа незалежно від віку. Тобто суб'єктом звернення до державного органу з метою отримання охоронного документа може бути й дитина. Адже в заявці на отримання патенту на винахід вік зазначати не потрібно. Тобто аудиторія, зацікавлена в знаннях у сфері охорони інтелектуальної власності, є достатньо широкою. Наступним рівнем просвітницької діяльності в досліджуваній сфері є популяризація винахідницької діяльності.

В Україні з метою популяризації винахідницької та інноваційної діяльності серед широких верств науково-технічної громадськості, заохочення роботодавців до впровадження у виробництво результатів інтелектуальної праці необхідно продовжувати організовувати різноманітні заходи, конкурси, семінари, конференції. Ця діяльність орієнтована на формування необхідного рівня знань і виховання поваги до інтелектуальної праці та її результатів, які втілені в інтелектуальній власності, а також на інформування суспільства про можливі збитки і загрози для добробуту та здоров'я людей, які містять у собі контрафактні та піратські товари.

Стимулювання винахідницької активності здійснюється на всіх рівнях управління — від уряду до підприємства. На першому рівні формується державна політика сприяння розвитку новаторства і винахідництва в країні. З цією метою приймаються відповідні закони, розробляються комплексні програми, різнобічні форми і методи державного механізму, які стимулюють винахідницьку діяльність.

Відомо, що винаходи і корисні моделі є основним джерелом технологічних інновацій в Україні, тому моніторинг процесів патентування зазначених об'єктів промислової власності становить особливий інтерес, оскільки виявляє галузеві пріоритети діяльності різних категорій суб'єктів підприємницької діяльності. Ця інформація може бути використана в ході проведення наукових досліджень, аналізу інноваційних процесів та інвестиційної привабливості України тощо.

З метою заохочення творчості будь-якої людини, від ученого до робітника, світова практика накопичила й застосовує широкий спектр організаційних інструментів як на макро-, так і мікрорівнях. Серед них важливими є: правовий захист інтелектуальної власності; розвиток патентної системи; удосконалення системи управління новим знанням; послаблення формалізації організаційної структури і розширення повноважень кваліфікованого персоналу в прийнятті рішень на робочому місці; раціональна організація праці та гнучкі режими роботи; організація проведення загальнонаціональних конкурсів винахідництва і новаторства; модифікація поведінки персоналу, створення відповідного соціально-психологічного клімату в колективі, державі.

Важливим аспектом залишається освіта з основ інтелектуальної власності. Розроблені програми з відповідної дисципліни необхідно запроваджувати в школах. Набуті слухачами навички та знання можуть бути застосовані для позитивного інноваційного розвитку. Ще одним важливим напрямом діяльності є сприяння співпраці у сфері інтелектуальної власності з промисловістю і підприємництвом, з академічним та університетським середовищем, науково-дослідними установами, засобами масової інформації, громадськими організаціями.

Вказані вище заходи необхідно запроваджувати з метою осучаснення інституційної структури промисловості, яке полягає в перетворенні її з фрагментарного на цілісний, інтегрований у глобальну економіку виробничий комплекс, що здат-

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

ний до високорентабельної діяльності та саморозвитку, поєднує системно структуровані галузеві утворення, збалансовані потребами зовнішніх і внутрішнього ринків, і відповідає вимогам екологічно безпечно-го розвитку й ефективного використання ресурсів та енергії.

Одним із основних напрямів міжнародного співробітництва у сфері інтелектуальної власності є виконання Україною міжнародних зобов'язань як держави-члена Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Представники України беруть участь у роботі профільних комітетів та робочих груп цієї міжнародної організації.

В умовах національно-культурного відродження України, становлення правової держави і демократичного суспільства, інтеграції в європейське та світове співтовариство набуває великого значення проблема правового виховання. Першочерговим завданням цього процесу є формування у громадян країни необхідних правових знань, зокрема когнітивної сфери правової свідомості [5].

Завдяки правовому вихованню молодь адаптується до норм, цінностей і законів соціуму, набуває соціальних якостей, необхідних людині для входження в суспіль-

ство як певну правову систему. Правове виховання сприяє формуванню такої національної правової культури, яку можна визначити як ціннісно-нормативну систему, орієнтовану на ідеали права, гуманізму і демократії, яка схвалюється більшістю населення в суспільстві, відповідає прагненню українського народу досягти всебічного розвитку кожної особистості, кожної нації, що мешкають в Україні [5].

Отже, у змістовій структурі правового виховання є суттєве місце питанням щодо інтелектуальної власності. Налагоджена система охорони та захисту інтелектуальної власності сприятимуть розвитку галузей промисловості та сфері креативних індустрій. Саме побудова фундаментальної освіти з питань інтелектуальної власності повинна стати основою підвищення рівня винахідницької діяльності, формування сталого поваги до результатів творчої праці. ●

Список використаних джерел / List of references

1. *Введение в философию: учебник для вузов в 2-х ч. ; учебник. Москва. Политиздат. 1989. Ч. 1. 367 с.*
2. *Клімова, Г. П. Правове виховання громадян України в сучасних умовах. Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2009. № 1. Харків. Право. 2009. С. 108–114.*
3. *Заєць А. С. Форми правового виховання в сучасній Україні: теоретико-правовий аналіз. Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. Одеса. Гельветика, 2016. Вип. 76. С. 85–91.*
4. *Шаравара І. Правова свідомість та правова культура в Україні: проблеми їх формування. JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ. IUNIE, 2015. С. 9–12.*
4. *Дмитрієнко Ю. М. Актуальні аспекти теоретичної соціалізації посттоталітарної правосвідомості в контексті правового виховання. Право і безпека. 2003. Т. 2. № 2. С. 19–22.*
5. *Правове виховання в сучасній Україні : монографія. Національний університет «Юридична академія України ім. Ярослава Мудрого» / за заг. ред. В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. 2-ге вид. Харків. Право, 2013. 440 с.*

1. *Vvedeniye v fylosofiyu: uchebnyk dlia vuzov v 2-kh ch. ; uchebnyk. Moskva. Polytyzdat. 1989. Ch. 1. 367 s.*
2. *Klimova, H. P. Pravove vykhovannia hromadian Ukrainy v suchasnykh umovakh. Visnyk Natsionalnoi yurydychnoi akademii Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho. Seriia Filosofiia, filosofiia prava, politolohiia, sotsiologiia. 2009. № 1. Kharkiv. Pravo. 2009. S. 108–114.*
3. *Zaiets A. S. Formy pravovoho vykhovannia v suchasni Ukraini: teoretyko-pravovyi analiz. Aktualni problemy derzhavy i prava: zbirnyk naukovykh prats. Odesa. Helvetyka, 2016. Vyp. 76. S. 85–91.*
4. *Sharavara I. Pravova svidomist ta pravova kultura v Ukraini: problemy yikh formuvannia. JURNALUL JURIDIC NAȚIONAL: TEORIE ȘI PRACTICĂ. IUNIE, 2015. S. 9–12.*
4. *Dmytriienko Yu. M. Aktualni aspekty teoretychnoi sotsializatsii posttotalitarnoi pravovidomosti v konteksti pravovoho vykhovannia. Pravo i bezpeka. 2003. T. 2. № 2. S. 19–22.*
5. *Pravove vykhovannia v suchasni Ukraini : monohrafiia. Natsionalnyi universytet «Iurydychna akademiia Ukrainy im. Yaroslava Mudroho» / za zah. red. V. Ya. Tatsii, A. P. Hetman, O. H. Danylian. 2-he vyd. Kharkiv. Pravo, 2013. 440 s.*

Надійшла до редакції 13.09.2021 року

Чомахашвілі Е. Правовое воспитание по вопросам интеллектуальной собственности. В статье уделено внимание комплексному изучению понятия и значения правового воспитания по вопросам интеллектуальной собственности, особенно социальной важности и значению всей сферы интеллектуальной собственности, которая рассматривается как правовая ценность. Предпринята попытка определить взаимосвязь между уровнем и популярностью изобретательства и общей культуры в области интеллектуальной собственности. Рассмотрены этапы и способы получения знаний по вопросам основ интеллектуальной собственности. Проанализированы проблемные вопросы и необходимые меры в сфере образования по вопросам интеллектуальной собственности. Подробно охарактеризована концепция мер воспитательного характера, направленная на активизацию осмысления украинским обществом необходимости законного применения прав интеллектуальной собственности. Даны предложения по увеличению просветительских мероприятий по вопросам интеллектуальной собственности и осознанию их ценности для общества.

Ключевые слова: правовое воспитание, правовые ценности, право интеллектуальной собственности, изобретательство

Chomakhashvili O. Legal education on intellectual property. The article focuses on a comprehensive study of the concept and importance of legal education on intellectual property. Particular attention is paid to the social importance and significance of the entire sphere of intellectual property and is considered as a legal value. The author attempts to determine the relationship between the level and popularity of invention and general culture in the field of intellectual property. The stages and methods of obtaining knowledge on the basics of the intellectual property are considered.

The problematic issues concerning the necessary measures in the field of education on intellectual property issues are analysed. The concept of educational measures is described in detail, which is aimed at intensifying the understanding of Ukrainian society of the need for legal application of intellectual property rights. Proposals were made to increase educational activities on intellectual property issues and awareness of their value to society.

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

The purpose of the article is to study the general structure of legal education and to outline the place of intellectual property law in the general system of legal education. Find out the essence and importance of legal education on intellectual property issues.

In order to achieve the goal, we formulate the task: to consider the structure of legal education; formulate arguments in favour of studying the field of intellectual property and propose measures to promote intellectual property and inventive activity.

The article is devoted to the study of education in the field of intellectual property law, the essence of which is personal non-property rights of intellectual property and property rights of intellectual property.

The basis for innovative economic development is the widespread introduction of intellectual property. For this, highly qualified specialists are needed. The importance of constant training of specialists in the field of intellectual property and support of invention is substantiated.

A new concept of training specialists in intellectual property is considered, according to which the master's program in the complex covers three areas: technical expertise of intellectual property, the economy of intellectual property and the law of intellectual property. This activity is focused on the formation of the necessary level of knowledge and education of respect for intellectual work and its results, which are embodied in intellectual property, as well as informing the public about possible losses and existing threats to the well-being and health of people that contain counterfeit and pirated goods.

The place of education on intellectual property in the system of general and higher education has been determined. The general characteristics of educational levels in the field of intellectual property is outlined.

Keywords: legal education, legal values, intellectual property law, invention